

Ásványi Ilona:

A magyarországi egyházi és felekezeti könyvtárak^[1] szakfelügyelete 2006-2008

(A cikk eredeti megjelenési helye: Ásványi Ilona: A magyarországi egyházi és felekezeti könyvtárak szakfelügyelete 2006-2008, in Richlich Ilona (szerk.):
A könyvtári szakfelügyeletről. Tájékoztató a 2002-2008 közötti szakfelügyeleti vizsgálatok eredményeiről
, OKM, Budapest
, [2009],
52-61.)

A közművelődési könyvtárak (községi és városi könyvtárak) 2002 óta folyamatban lévő általános és minőségi szakfelügyelete után az akkor még NKÖM 2006-ban^[2] kezdte el az egyházi könyvtárak szakfelügyeleti vizsgálatát.

-

Az vizsgált egyházi könyvtárak köre, száma

A 2006-ban elindult vizsgálat az egyházi oktatási intézmények könyvtáaira nem terjedt ki.

Magyarországon az egyházi oktatási intézmények könyvtárain kívül kb. 40 egyházi-felekezeti könyvtár található. 36 intézményről biztosan tudható, hogy könyvtárként működik, 4 státusza bizonytalan^[3]. (A 36 könyvtárból 34 könyvtár tagja az Egyházi Könyvtárak Egyesülésének, mely a magyarországi egyházi-felekezeti könyvtárak érdekképviselői, szakmai szervezete.)

^[4]

A 36 biztosan működő könyvtár közül 18 nyilvános (szerepel a nyilvános könyvtárak jegyzékén), a többi nem nyilvános könyvtár.

Az egyházinak mondott könyvtárak - ha a felekezeti különbségeket, mint szempontot figyelmen kívül hagyjuk és az oktatási intézmények könyvtáraival sem számolunk - az alábbi csoportokba sorolhatók: egyházmegyei könyvtár, egyházkerületi - gyűjteményi könyvtár, országos hatókörű könyvtár, szerzetesi könyvtár, kicsi „gyülekezeti” könyvtár.

Szakfelügyelet szempontjából érdemes volt az összes egyházi-felekezeti könyvtárat egy csoportban vizsgálni, figyelembe véve a fent említett csoportosítást.

2006 és 2008 között vizsgált könyvtárak

A szakfelügyeleti vizsgálatokat vezetők jelentéseiből, melyek a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros folyóiratban az elmúlt néhány évben jelentek meg, kitűnik, hogy a különböző könyvtártípusoknál különböző szempontok szerint válogatták ki az adott évben vizsgálandó könyvtárakat. Vannak, akik a „problémás” könyvtárakban vizsgálódtak először, mások azokban, amelyek „rendben” működtek. Van, ahol földrajzi szempontok szerint haladtak előre.

Szakértők, szakfelügyelők, tervezés, előkészületek

Egyházi könyvtárakban dolgozó munkatársak közül hat könyvtárosnak van szakértői engedélye, közülük hárman (a vezető és két szakfelügyelő) végzik az alap és minőségi vizsgálatokat egyszerre.

Nagyon fontos gesztus volt a minisztérium részéről, hogy 2006 elején az előkészítő munka közben, majd a kísérleti év után ismét áttanulmányozhattuk és véleményezhettük a kérdőíveket, melyeket a közművelődési könyvtárak szakfelügyelete során használatosak. (A közművelődési könyvtárakban 2002-ben elindított vizsgálat során éppen 2005-ben készült új kérdőív.)

A kérdőívek véleményezésekor arra törekedtünk, hogy a könnyebb kiértékelhetőség miatt az egyházi könyvtárak vizsgálatokhoz használt kérdőív minél kevésbé térjen el a közkönyvtárakban használttól. Ezért az egyházi könyvtáraknál részletesebben vizsgált műemléki jellegre, állományvédelemre stb. vonatkozó kérdések az alapvizsgálati kérdőív mellékleteként jelentek meg. A minőségi vizsgálati kérdőíven tett módosítások is igazodtak az eredeti koncepcióhoz.

Véleményünk szerint a települési könyvtárakkal megegyező, az alapvizsgálatokkor kitöltött kérdőív a kiegészítésekkel (mellékletek) már jól használható az egyházi könyvtárak ellenőrzésére. Megvalósítja a kívánt célt: árnyalt képet ad az adott könyvtárról. Az vizsgálati eredmények ugyanakkor objektívek, összevethetők más egyházi könyvtárral, sőt más típusú könyvtárral.

A kísérleti minőségi vizsgálatok során alkalmazott kérdőív azonban részben tartalmi okok miatt, részben mert az „eredményességet” pontokkal és százalékokkal fejezi ki nem alkalmas arra, hogy az egyházi könyvtárak valós állapotáról képet adjon. Ezzel a könyvtártípussal kapcsolatban sok kérdés nem is értelmezhető, nem adható egyértelmű válasz a kérdésekre, és a válasz nem tükrözi a valós helyzetet.

A vizsgálat

A kísérleti szakfelügyeleti vizsgálat a közművelődési könyvtárakban végzett rend szerint kérdőívek segítségével, beszélgetés alapján és a könyvtár működésének megfigyelésével történt. A szakfelügyelők a vizsgálat előtt áttanulmányozták a könyvtár működésével kapcsolatos dokumentumokat. Ha a fenntartó szükségesnek érezte, lehetőség volt arra, hogy a vizsgálatot végző szakfelügyelőkkel személyes megbeszélést tartson. A vizsgálat után a vezető

szakfelügyelő összesítette a kérdőíveket és megírta a jelentést. A kitöltött kérdőíveket, a szakfelügyelők jelentését, a vezető szakfelügyelő összegzését a vezető szakfelügyelő küldte meg a véleményezésre a fenntartónak és a könyvtárosnak. A véleményekkel kiegészített vizsgálati jelentést szintén a vezető szakfelügyelő küldte meg a minisztériumnak. A vizsgálatok során tapasztalt hiányosságok pótlására egy év áll rendelkezésre, akkor történik meg az utóvizsgálat, melyet a vezető szakfelügyelő végez.

Az egyházi könyvtárak sajátosságai

A rendszerváltás az egyházi könyvtár esetében azt jelentette, hogy a 40 évig halott vagy raktárba kényszerített gyűjtemények életre keltek, és bekapcsolódhattak a magyar könyvtári rendszerbe, melyből a korábbi évtizedekben kiszorultak. Az egyházi gyűjtemények 1989 után – az állami támogatásnak és az egyházi fenntartók erejükhöz mért anyagi segítségének köszönhetően – több területen felzárkóztak az 1950-es évektől folyamatosan fejlődő állami könyvtárakhoz, munkájukat azonban napjainkban is nehezebb személyi feltételek és technikai körülmények között végzik, mint a közgyűjtemények.

Az egyházi könyvtárak alap-finanszírozása két forrásból történik: az egyik az egyházi fenntartóinktól kapott, a másik az állami közgyűjteményi támogatás. A Magyar Köztársaság az ún. Vatikáni megállapodásban^[5] és az egyes egyházakkal kötött megállapodásokban vállalta, hogy részt vesz az egyházi gyűjteményekben őrzött értékek megóvásában, gyarapításában és közhasználatának biztosításában. Az államnak a történelmi egyházakkal kötött megállapodásaiban rögzített, az államiakhoz hasonló finanszírozás elve azonban nem valósul meg, ezért gyűjteményeink a rendszerváltás óta mindmáig alulfinanszírozottak a közgyűjteményekhez képest. A nehézségeket fokozta, hogy az állami támogatás 2006 és 2008 között 800 MFt-ról 350 MFt-ra csökkent. A folyamatosan csökkenő költségvetés létében veszélyeztette az érintett intézményeket, és féltő volt, hogy az egyházi gyűjtemények teljes rendszerének működésképtelenné válását eredményezi, mert elkezdődött a szakképzett személyi állomány folyamatos leépítése, a szolgáltatások körének és szintjének, a hozzáférés idejének csökkentése, az állománygyarapodás valamint az évek óta folyó feltáró-feldolgozó, digitalizáló munka és egyéb fejlesztések leállítására. A 2009-re ígért támogatás 716 MFt. Ez ugyan kevesebb, mint a 2005. évi, különösen ha figyelembe vesszük az inflációt is, de több mint kétszer nagyobb, mint a 2008. évi.

A Vatikáni megállapodásnak az az előírása vagy ígérete, hogy az állam a megőrzésen túl részt vállal a vallási kulturális örökség közhasználatának biztosításában is, kijelölt egy irányt, megfogalmazott egy olyan feladatot, amely napjainkig meghatározza az egyházi könyvtárak működését. Ahhoz, hogy ezek a könyvtárak újra életre keljenek, hogy „visszaverekedjék” magukat az országos könyvtári hálózatba, az elmúlt két évtizedben közgyűjteményi jellegüket kellett bizonyítaniuk, azt, hogy közművelődési feladatokat is ellátó könyvtárak és nem múzeumok. Az egyházi könyvtárak fejlődésében és fejlesztésében a „minta” a közművelődési - települési könyvtár volt. Ennek a „fejlődési irány” előnye és hátránya is érezhető. Előnye, hogy települési könyvtár több van, mint más egyéb könyvtártípus, pl. szakkönyvtár, ezért a települési könyvtár működése és működtetése „begyakorlottabb” más könyvtár csoportnál.

Hátránya viszont, hogy bár az egyházi könyvtárak állománya inkább a szakkönyvtárra (teológiai szakkönyvtár), mint könyvtár csoportra hasonlít, mégis települési könyvtárként kényszerül szolgálatni.

A rendszerváltás után, az 1990-es évek elején jött létre egy kiegészítő támogatási forma, a pályázati finanszírozás. Örvendetes előrelépést jelentett, hogy ezzel a támogatási formával egyre több egyházi könyvtár is élhetett, különösen a nyilvános státuszt vállalók.

Minden magyarországi könyvtár, így az egyházi könyvtárak számára is fontos volt az 1997-ben megszületett Kulturális törvény^[6]. Az egyházi könyvtárak számára különösen nagy jelentőségű és meghatározó volt a Törvényben megfogalmazott „nyilvánosság” fogalom. A jogszabály a korábbi tipizálás helyett nyilvános és nem nyilvános könyvtárról beszél, és előírja, hogy a nyilvános könyvtárakról az illetékes minisztérium jegyzéket vezessen

[7]

. Az egyházi könyvtárak számára ez az új tipizálás különböző szakmai, státuszbeli előnyöket, és az alappénzügyi forrásokon túli támogatások lehetőségét jelentette, elősegítette, hogy a könyvtárak bekerülhettek az élő könyvtári rendszerbe. Így a hazai több mint 70 egyházi könyvtár közül – a (közép)iskolai egyházi könyvtárakat nem számítva - napjainkban 30 nyilvános

[8]

. A Kulturális Törvény és a nyilvános könyvtárak jegyzékének vezetéséről szóló miniszteri rendelet megjelenése után a nyilvános státusz vállalása és elnyerése nagy mértékben elősegítette az érintett egyházi könyvtárak új életre ébredését, még akkor is, ha a nyilvános státusz együtt jár bizonyos, az egyházi könyvtáraktól idegen „közszolgálatiással” is.

Az egyházi könyvtárak pályázati támogatást kezdetben jobbra állományvédelemre, ezen belül restaurálásra nyerhettek. Később egyéb témájú pályázatokon is indulhattak pl. korszerű könyvtári környezet megteremtésére, telematikai fejlesztésekre stb., vagyis korszerű közkönyvtári szolgáltatások biztosítására, minél több társadalmi csoportot érintő közfeladatok vállalására. Különösen igaz ez az EU-s pályázatokra, amelyek az intézményes és nem intézményes oktatás „alá rendelik” a könyvtárakat (iskolai oktatás, felnőttképzés, „élethosszig tartó tanulás”).

Az egyházi könyvtárak – levéltárak – múzeumok, „gyűjtemények” néven gyakran gazdasági, munkaügyi stb. szempontból is együtt dolgoznak. Vannak olyan könyvtárak, melynek vezetője muzeológus vagy levéltáros. Ezek azonban más-más szakmák, más-más gondozást kívánó intézmények.

A nagyobb nyilvános egyházi könyvtárak általában sajátos kettősségben működnek^[9]. Általában műemlékkönyvtárak, muzeális könyvtárteremmel, ahol az állomány zöme „régii könyv” és különleges gyűjtemény, mely vagyon-, tűz- és egyéb fizikai állagvédelmi szempontból biztonságos elhelyezést, figyelmes gondozást, szakszerű és korszerű feldolgozást, ehhez megfelelő számítógépes infrastruktúrát és mindennek előtt elegendő számú képzett szakembert kíván. Ugyanakkor ezek a könyvtárak lehetőségeik szerint a rendszerváltás előtt is folyamatosan gyarapították állományukat külföldi és magyar teológiai szakirodalommal az évszázadok során kialakult gyűjtőkörüknek megfelelően. A műemléki, régii könyvet őrző és

gondozó teendők mellett tehát egy modern, használható könyvtár kialakítása, feldolgozása, korszerű szolgáltatása és működtetése az intézmények egy részében egyaránt feladatuk.

Minden nehézség ellenére az egyházi könyvtárakban az elmúlt években jelentősen javult a szakmai munka színvonala. Ez a korszerű feldolgozásban (1994-től számítógépes katalógizálás, több mint 20 könyvtárban integrált könyvtári szoftver használata és online katalógus építése), az olvasó-, kutató- és referenz szolgáltatás élénkítésében, az állományvédelmi szempontok fokozott figyelembevételében és a tudatos szerzeményezésben mutatkozik meg.

Az egyházi könyvtárakban átlagosan 3-5 fő dolgozik. A rendszerváltás előtti állapothoz képest a könyvtárosok már nem lelkészek, szerzetesek, papok, hanem könyvtári képesítéssel rendelkező civilek, akik viszont általános szakmai, inkább települési könyvtárban használható alapképzést kaptak. Mindenkinek minden könyvtári feladatot el kell tudnia végezni, nincsenek osztályok, munkacsoportok, műhelyek. A muzeális teremkönyvtárral bíró műemlék könyvtárakban a könyvtárosok gyakran idegenvezetői feladatokat is ellátnak, de olykor ők a teremőrök és a takarítók is. A könyvtárosok zöme az 1990-es években kezdett el dolgozni, és egyre több az olyan kolléga, aki csak 2000 után. A gyűjtemény gondozását gyakran kezdőként vették át, és általában nem volt segítségükre szakképzett vagy legalább az adott gyűjteményt jól ismerő könyvtáros sem.

Végzettség-képzettség szempontjából az egyházi könyvtárakban dolgozó könyvtárosok zöme egyetemet vagy főiskolát végeztek; bár nem mindig szakirányú végzettségűek, esetleg a nem szakirányú diplomájuk mellett főiskolai vagy középfokú könyvtárosi képesítéssel rendelkező kollégák.

A gyűjtemények ugyan jelentős muzeális anyaggal bírnak, a könyvtárak zömében azonban nincs külön „régikönyves” szakember. A könyvtárosok munkaidejük egy részében, minden speciális szakképzettség nélkül foglalkoznak a muzeális anyaggal. Ez igazában csak annyit jelent, hogy helyben használatra előkeresik és kikészítik a tudományos kutatók által kért könyveket, lehetőség szerint restauráltatják, valamint kiállításokra előkészítik a régi dokumentumokat. Tevékenyebb kollégák digitalizáltatják gyűjteményük egyes kincseit és elektronikus vagy hagyományos kiadványt készíttetnek róluk. Az állandó munkatársak száma nem teszi lehetővé a komolyabb szakmai munkát.

Az egyházi könyvtárakban összehasonlíthatatlanul kisebb az olvasóforgalom, mint a települési könyvtárakban. A könyvtárhasználók belföldi vagy külföldi tudományos szakemberek, doktori képzésben résztvevők, egyetemi, főiskolai hallgatók, helyismereti kutatók, akik speciális kiszolgálást és szolgáltatásokat kívánnak. A könyvtáros hasonló munkát végez, mint egy szakkönyvtárban vagy egy települési könyvtár helyismereti gyűjteményében dolgozó kolléga.

A könyvtárhasználók számát meghatározza, hogy az adott könyvtár hol működik (a fővárosban, egy kisebb-nagyobb városban), de az is, hogy milyen a „kulturális környezet”. Ez utóbbi azt jelenti, hogy van-e a könyvtár közelében egy jól működő megyei ill. városi könyvtár, felsőoktatási intézmény. Vannak olyan egyházi könyvtárak, melyek részben ellátják a városi könyvtár feladatait, ill. komoly háttérintézményként segítik egy főiskolai könyvtár munkáját. A

helyben vagy távhasználók számát a legtöbb könyvtár pontosan meg tudja mondani, hiszen az egyházi könyvtárak is jelentenek statisztikai adatokat a statisztikai hivatalnak.

A jellemző szolgáltatási forma a helyben használat. Mivel a kutató kutatásai során olykor egy-egy személyhez vagy témához köthető egész gyűjteményeket, hagyatékot olvas át, a helyben használt dokumentumokat nehéz számszerűsíteni. Egy-egy hagyatékban akár több száz dokumentumot is áttekinthet a könyvtárhasználó.

A hagyományos szolgáltatások mellett az egyházi könyvtárat felkereső könyvtárhasználók, egyre több helyen vehetnek igénybe korszerű szolgáltatásokat is, mint pl. az ODR, e-Magyarország pont, közhasznú információk, Internet használat, szkennelés stb. A korszerű szolgáltatásokhoz korszerű infrastruktúra is szükséges, ez a könyvtárak nagy részében rendelkezésre áll a könyvtárhasználók számához képest megfelelő mértékben.

Az egyházi könyvtárak nyitva tartása eltérő a közkönyvtárakétól, hétvégén általában nincsenek nyitva, bár akad olyan könyvtár is, amely a vasárnapi mise vagy istentisztelet után nyitva tart. A heti nyitva tartási idő rövidebb, mint más könyvtárak esetében. Sok helyen nincs hivatalos nyitva tartási idő, de előzetes bejelentésre fogadják a kutatókat.

A legtöbb egyházi könyvtárban, mivel az épület műemlék, nagy gondot jelent az akadálymentesítés. A mozgáskorlátozottak számára az esélyteremtés és esélyegyenlőség megteremtése jogos elvárás. Talán nem olyan súlyos baj, ha egy-egy egyházi könyvtár a fogyatékkal élők - vakok, gyengénlátók, siketek - ellátására nem vállalkozik. Különösen nem érezzük ezt olyan egyházi könyvtár esetében, ahol a közvetlen közelben nagyon jól működő települési (közművelődési) könyvtár van.

A könyvtárak vezetői - különösen ha nagyobb gyűjteményről van szó – gyakran csak becsült adatot tudnak mondani a könyvállomány nagyságáról, melyet általában leltár nélkül vettek át. A könyvtárak zömében soha nem volt a teljes állományt számba vevő leltár. Fontos megjegyeznünk, hogy szinte egyetlen magyarországi egyházi könyvtár sem működött alapításától kezdve folyamatosan. „A történelem zivataros századaiban” könyvanyaguk jó része megsemmisült, szétszóródott, jobb (vagy rosszabb?) esetben beolvadt egy-egy nagy, országos könyvtár állományába.

Az egyházi könyvtárak gyűjteménye – más könyvtártípusokhoz hasonlóan - általában könyv, periodika (folyóirat) és egyéb gyűjteményrészekből áll. A könyvtárakban található egyes gyűjteményrészek mégis speciálisak. Az állomány zöme muzeális dokumentum (kódex, ősnymtatvány, antikva, régi magyar könyv, nyomtatvány - RMK, RMNY), ezen kívül kevés „modern” (20-21. századi) szakkönyv és néhány különleges, egységes, a települési könyvtárakban a helyismereti és egyéb gyűjteményre emlékeztető külön gyűjtemény alkotja a teljes könyvállományt.

Az egyes külön(leges) gyűjtemények csoportosítása, elnevezése, elhelyezése nem minden esetben következetes. Általában az előző könyvtáros nemzedékek alakították ki, sokszor saját elképzeléseik szerint, amit gyakorlatként vettek át a könyvtár mai őrői. Akár a leltározáshoz, akár egy már meglévő rendszer megváltoztatásához megfelelő számú munkaerő kellene.

A gyűjtemények zömében muzeális jellege miatt a könyvállománynak csupán 1-2 %-a található szabadpolcon. Általában nem a közkönyvtárakban szokásos (szak)rendet használják, de a könyvtáros segítségével az olvasók jól eligazodhatnak a helyi és olykor a „muzeális értelemben hagyományos” rend(szer)ben.

Az egyházi gyűjteményekben az 1990-es évek második felétől kezdődött meg a számítógépes katalogizálás. Napjainkra minden könyvtár használ valamilyen számítógépes programot, kb. 20 könyvtár integrált rendszert.

A számítógépes feldolgozás jobbjára a modern állományrészben kezdődött el, itt gyorsan lehetett látványos eredményt elérni. Van, ahol a hagyományos katalóguscédulákról dolgoznak, van, ahol kézbe veszik a köteteket. Vannak olyan könyvtárak, ahol hagyományos (cédula)katalógust már egyáltalán nem építenek, csak számítógépes adatbázist.

Több helyen elkezdődött a muzeális gyűjtemény számítógépes feldolgozása, bár a hozzáértő szakemberek hiányában ez lassan, nehezen és nem megbízhatóan folyik. Csupán néhány könyvtár muzeális anyaga kereshető az interneten, vagy legalább helyi adatbázisban, esetleg készült belőle CD-Rom formátumú katalógus. A muzeális anyag igazán régi gyűjteményeiről (kódexek, ősnymtatványok) ill. egyes egységes gyűjteményrészekről általában kötetkatalógus és cédulakatalógus áll a kutatók rendelkezésére.

Különböző országos programokhoz kapcsolódva, pályázati lehetőségekkel élve egyre több könyvtár tesz azért, hogy a könyvtárában őrzött gyűjtemény ne maradjon „holt anyag”. Ennek formái: a könyvtár katalógusának, gyűjteményében őrzött digitalizált szövegek közzététele az interneten vagy legalább helyi adatbázisban, részvétel különböző nagy, országos és nemzetközi kiállításokon, saját kiállítások rendezése, rendhagyó könyvtári órák, előadások, rendezvények szervezése a könyvtárban, kiadványok készítése a muzeális anyagból, a vallási-kulturális turizmus keretében a könyvtár bemutatása csoportoknak, stb.

Összegzés:

Az egyházi könyvtáraknak a rendszerváltozást megelőző több évtizedes szünet után óriási lemaradást kellett pótolniuk, és közben lépést kellett és kell tartaniuk a kor követelményeivel, hiszen a tudományos-technikai fejlődés felgyorsulása következtében a könyvtáros szakmában jelentős változások történtek az elmúlt csaknem két évtizedben.

Az informatikai-technikai vívmányok és eszközök a fogékony, kreatív és tevékeny könyvtárosok számára új lehetőségeket és feltételeket teremtettek a különböző könyvtártípusokban, így az egyházi könyvtárakban őrzött gyűjtemények őrzésében, gondozásában, feltárásában és szolgáltatásában.

Tapasztalataink alapján az amúgy nem nagyszámú egyházi gyűjtemények sorsa, állapota nagymértékben és elsősorban attól függ, hogy milyenek a szakképzett személyi, valamint a feltáráshoz és szolgáltatáshoz szükséges infrastrukturális feltételek az egyes könyvtárakban,

vagyis gazdasági kérdés.

Az egyházi könyvtárak egy viszonylag kis csoportot alkotnak a hazai könyvtári hálózatban. Mégis, szinte hihetetlen, hogy hogyan képesek létezni a működtetésükre fordított kicsi pénzből. Megfelelően megfizetett, kellő, de elegendő számú, és végzettségű könyvtáros foglalkoztatása, a mostaninál korszerűbb, de a könyvtárhasználói szolgáltatási igényekhez igazodó telematikai infrastruktúra biztosítása nem kerül(ne) irreálisan magas összegbe.

Az egyházi könyvtárakban 2006-ban elindult szakfelügyeleti vizsgálatok, „a könyvtárra” mint intézményre vonatkozó jellemzőket vizsgálják, a közfeladatiság, a közművelődés, a közgyűjteményi jelleg szempontjából. Hasznos, hogy a vizsgálati eredmények összehasonlíthatók más könyvtártípusok mutatóival. Ezek a könyvtárak igazolni tudják könyvtár voltukat, és képesek megtalálni helyüket a magyar könyvtári rendszerben. Fontos azonban szem előtt tartani, hogy az említett jellemzők a különböző könyvtárcsoportoknál különböző módon valósulnak meg, az egyházi könyvtáraknál a fentebb elmondott módon.

[1] Az egyházi könyvtár egy sajátos könyvtárcsoport. Ide tartoznak mindazok a könyvtárak, amelyeknek fenntartója valamely egyház, felekezet, vallási közösség.

Az elnevezés egy-egy felekezeten belül is meglehetősen sokféle könyvtártípust takar és bizonyos értelemben tükrözi az adott egyház felépítését és nagyságát. Más a katolikusok esetében egy főegyházmegyei - egyházmegyei, egy szerzetesi, ezen belül egy, a kommunista diktatúra alatt is működő műemlékkönyvtár, vagy egy 1950-től könyvraktári sorba kényszerült, illetve szinte teljesen megsemmisült, csak a rendszerváltás után újjáéledő szerzetesi,

egyházmegyei könyvtár. A protestánsok (reformátusok, evangélikusok) esetében más egy országos jelentőségű egyházkerületi gyűjtemény vagy egyetlen országos „szak” könyvtár és egy kis gyülekezeti könyvtár. Külön kategóriát képeznek az egyházi középiskolai és felsőoktatási könyvtárak, ezen belül más egy „belső használatra” mindig is működött teológiai, szemináriumi könyvtár, és más egy, a rendszerváltás után indult felekezeti főiskola könyvtára.

Érdekképviselői szakmai szervezetük az Egyházi Könyvtárak Egyesülése. Az egyházi könyvtárakról további információ az egyesület honlapjáról kapható a www.eke.hu oldalon.

[2] Beszámoló az első kísérleti évről: Ásványi Ilona: Szakfelügyeleti vizsgálatok. A magyarországi egyházi és felekezeti könyvtárak szakfelügyelete 2006. in: Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 2006. 12. sz. p. 22-28

[3] A körülbelüli adat meghatározásához 2006-ban a „2001-2002 Magyarországi egyházak, felekezetek, vallási közösségek” – (Bp.): NKÖM Egyházi Kapcsolatok Titkársága, (2002) kiadvány állt rendelkezésemre. Ez a névjegyzék az egyes egyházak-felekezetek saját bevallás alapján készült. A hozzávetőleges szám abból adódik, hogy vannak olyan felekezetek, amelyeknek van ugyan könyvtára, de mint működő intézmény nincs benne az egyházi könyvtári és általában a könyvtári-szakmai köztudatban. A névjegyzék azóta megjelent újabb kiadása: „2007 Magyarországi egyházak, felekezetek, vallási közösségek” - (Bp.): OKM, (2007)

[4] Ismertető az egyesületről és annak munkájáról a www.eke.hu honlapon, továbbá a következő forrásokban:

Ásványi Ilona: Tízéves az Egyházi Könyvtárak Egyesülése 1. in: Könyvtári Levelező/lap 2004. július p. 5-11.- 1. rész, augusztus - p. 3-11 – 2. rész, szeptember p. 3-7. – 3. rész /2. in: Egyházi Könyvtárak Egyesülése - Névtár 2004. Pannonhalma, 2004 - p. 3-32./ 3.
<http://www.eke.hu/eketortenet.html> Ásványi Ilona: Beszámoló az Egyházi Könyvtárak Egyesülése tevékenységéről 2004 és 2007 között 1. in: Könyvtári Levelező/Lap 2007/8. p. 17-23/ 2. <http://www.eke.hu/eketortenet1.html>

[5] 1999. évi LXX. törvény a Magyar Köztársaság és az Apostoli Szentszék között a Katolikus Egyház magyarországi közszolgálati és hitéleti tevékenységének finanszírozásáról, valamint néhány vagyoni természetű kérdésről 1997. június 20-án, Vatikánvárosban aláírt Megállapodás kihirdetéséről - „Megállapodás, amely létrejött egyfelől a Magyar Köztársaság, másfelől az Apostoli Szentszék között a Katolikus Egyház magyarországi közszolgálati és hitéleti tevékenységének finanszírozásáról, valamint néhány vagyoni természetű kérdésről”

Az 1997-ben létrejött, 1998-ban hatályba lépett és 1999-ben törvényerőre emelkedett dokumentum 4. cikke rendelkezik arról, hogy a Magyar Állam részt vállal a vallási kulturális örökség emlékeinek és az egyházi szervek és intézmények tulajdonában lévő műemlékek és művészi alkotások felújításában, megőrzésében, gyarapításában és közhasználatának

biztosításában. Anyagilag támogatja az Egyház szervezetei és intézményei tulajdonában lévő levéltárak és könyvtárak működését - az államiakhoz hasonló mértékben. A rendelkezés „szépséghibája”, hogy az állami támogatás mértékének megállapításánál az ellátandó feladatok mellett a mindenkor állami háztartási lehetőségeket, valamint az 1997. évi támogatás összegét veszi alapul. Továbbá, hogy az állami intézményekkel csak hasonló, de nem azonos mértékű támogatást biztosít.

[6] 1997. évi CXL. törvény a kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről

[7] 64/1999. (IV.28.) Korm. Rendelet a nyilvános könyvtárak jegyzékének vezetéséről

[8] Az egyházi könyvtáraknak – beleértve az egyházi oktatási intézmények könyvtárait is - a nyilvános státuszt külön kérniük kellett a nyilvános könyvtárak jegyzékének vezetéséről szóló rendelet megjelenésekor, nem „a törvény hatályánál fogva” nyilvánosak, mint a települések.

[9] Az egyházi könyvtárak több szempontból is különlegesek: A legrégebbi könyvtárak – gyűjtemények. A nagy országos könyvtárak (OSZK, EK, MTA Könyvtára) mellett a nemzeti kulturális vagyon jelentős részét őrzik. Olyan információkat (is) szolgáltatnak, amelyek csak ezekben a könyvtárakban találhatók meg. (Az információhoz való hozzájutás a magyar Alkotmányban biztosított, és a Kulturális törvényben is előírt jog.) Sok esetben nyilvános könyvtári feladatok ellátását is vállalják, közkönyvtári és oktatási könyvtári szerepet töltenek be. Gyakran mind a mai napig sajátos szimbiózisban működik együtt a múzeum - könyvtár - levéltár ezekben az intézményekben.